

Gaizkile eta ihesaldi ospetsuengatik ezaguna

Alcatraz espetxea ezagutzen duzue? Aizu! aldizkariko artikuluko baten bidez, haren inguruko historia eta bitxikeriak ezagutzeko aukera izango dugu.

Sekuentzia honetan, hau egin dezakezu:

- Hiztegia ezagutu.
- Artikuluaren ulermen xehea landu.
- Pertsona batzuen inguruan irakurri duzuna ahoz kontatu.
- -agatik kasu-marka landu.
- Eraikin ospetsu baten inguruko aurkezpena ahoz egin.

Wikipedia

Irakurri aurretik

1. Presondegia, espetxea, kartzela...

Ariketa hau etxean egin dezakezu. Jarraian, irakurriko duzun artikuluko hitzak dituzu; baten bat ezagutu ezean, bilatu hiztegian. Hitz horietatik guztietatik, zein lotuko zenuke espetxearekin? Zergatik?

BAKARKA

Klasean, elkartu ikaskide batekin eta komentatu zer pentsatu duzuen. Erantzun zuzenak 8. orrialdean daude.

2. Alcatraz espetxea ezagutzen?

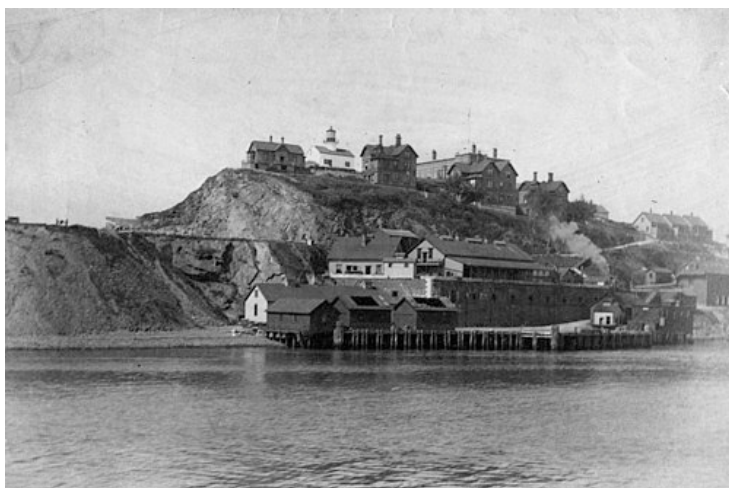
Ariketa hau etxean egin dezakezu. Kartzela baten izena galdetuko balizute, zein esango zenuke? Zer dakizu Alcatraz espetxeari buruz?

Bete ezazu ondoko taula zer dakizun adierazita; edonola ere, lasai egon: ez duzu informazioa zertan lortu!

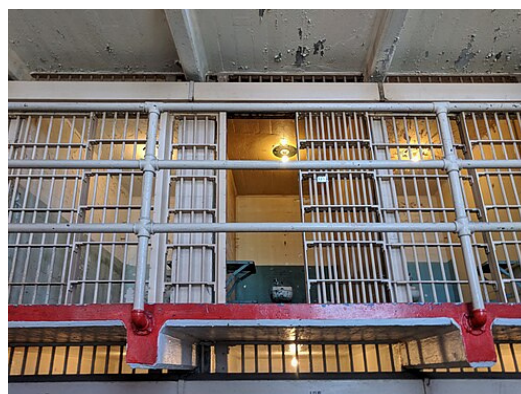
1. Non dago Alcatraz?	
2. Zergatik da ospetsua?	
3. Bertan egondako inoren berri duzu?	
4. Alcatraz espetxearen inguruko libururik irakurri eta/edo filmik ikusi al duzu?	

Klasean, elkartu ikaskide batekin eta komentatu zer idatzi duzuen. Erantzunak 8. orrialdean daude, begiratu nahi baduzue.

Wikipedia

Irakurri bitartean

3. Espetxearen inguruan

BAKARKA

 Irakurri arretaz **Aizu!** aldizkariko artikulua.

Espetxeetan espetxeenetakoa

San Frantzisko badiaren erdian, badago bi kilometro koadroko uharte txiki bat. Iraganean bizi izandako istorio ugari gordetzen ditu, eta hala literaturaren (Michael P. King, Angel Montero Lama...) nola zinemaren bitartez (*Escape from Alcatraz*, *The Rock...*), ospe handia hartu du.

Lurzati hori, gaur egun parke nazionala bada ere, garai batean segurtasun handiko espetxea zen: Alcatraz (euskaraz, zanga). Espetxera joateko ferryak San Frantziskoko Pier 33 kaitik irteten dira, eta bidaiak 15 eta 20 minutu artean irauten du.

Bertan kondena bete zuten 1.545 preso artean (gizonak guztiak), batzuk oso ezagunak izan ziren. Esaterako, Alphonse Gabriel *Al Capone* mafiako burua, *Scarface* izenez ere ezaguna. George Barnes *Machine Gun Kelly* ere, lege lehorraren garaiko gangsterretako bat, bertan sartu zuten. Alcatrazeko beste preso ospetsu bat Albin Francis Karpowicz izan zen, bere irribarre maltzurragatik *Creepy* ere izendatua. Egin zituen delituen artean, lapurretak, bahiketak eta hilketak daude. Iruzur fiskalagatik irlan kondena bete zutenak ere badaude, Mickey Cohen, adibidez, Frank Sinatraren eta Judy Garlanden lagun handia. Halarik ere, presorik bitxiena, seguru asko, Robert Franklin Stroud dugu. *Txori-gizona* esaten zioten, Kansasko kartzela bateko bere ziegan 300 kanario hazi zituelako. Heriotza-zigorra ezarri zioten, kartzelazain bat hil zuelako, baina Woodrow Wilson presidentearen grazia lortu zuen eta Alcatrazera eraman zuten.

Preso gehienak beste espetxe batzuetan arazoak izandakoak ziren. 34 ihes egiten saiatu ziren. Ihesik sonatuena 1962ko ekainekoa izan zen, Frank Morrisek eta John eta Clarence Anglin anaiek burutua. Ihesaldia prestatzeko, zazpi hilabete behar izan zuten, eta koilarak erabili zituzten aireztatze-hodiaren zuloa handitzeko. Ospa egin zuten egunean, egunkari-txatalez eta ileordez egindako giza buruak utzi zituzten beren kamainetan, presozainek ohean zeudela pentsa zezaten. Zortzi ordu behar izan zituzten hirurek ziegatik ihes egiteko, eta gabardinak erabiliz flotagailu modukoak egin zituzten, igeri egiten laguntzeko. Ziurtasun osorik ez dago, baina San Frantziskoko badian itota hil zirela uste da. Alcatrazeko presoek batez besteko kopurua 260koa zen, gehienek 320koa, baina 336rentzako lekua zegoen. Presozainen emazteak eta seme-alabak ere bertan bizi ziren. Espetxean exekuziorik egin ez arren, zortzi hilketa eta bost suizidio gertatu ziren. Kartzelako gastua oso handia zela-eta, 1963ko martxoaren 21ean Robert F. Kennedyk 29 urtez funtzionamenduan egondako presondegia, *The Rock* izenez ere ezaguna, ixtea erabaki zuen.

Juan Luis Mugertza (moldatua)

Elkartu ikaskide batekin, eta egin ulermen-ariketak.

TALDEAN

Alcatraz espetxea

1. Non dago zehatz-mehatz?

2. Zer zen garai batean? Eta orain?

3. Nola joan daiteke hara?

Wikipedia

Adierazi esaldi hauek egia/gezurra diren edo ez dituzten esan.

- a) Alcatrazen, gehienez, 300 preso egon ziren batera.
- b) Al Caponek iruzur fiskalagatik bete zuen kondena uhartean.
- c) Robert Franklin Stroud Alcatrazera eraman zuten presidenteak barkamena eman ziolako.
- d) Ihesaldirik ospetsuena bi lagunek egin zuten.
- e) Presoek ileordeak eta egunkari-zatiak erabili zituzten giza buruak egiteko.
- f) Ihesaldiko hiru presoek aireztatze-hodietatik egin zuten ihes.
- g) Presoek flotagailuak sortu zituzten arren, badirudi itota hil zirela.
- h) Presozainen familiak asteburuetan joaten ziren bisitan.
- i) Alcatrazen ez zen inoiz suizidiorik gertatu.
- j) Espetxea 1963an itxi zuten, gastu ekonomikoa oso handia zelako.

Erantzun galderei labur, testuko informazioan oinarrituta.

TALDEAN

- Zergatik uste duzue Alcatraz ez zela egokia preso arruntentzat?
- Zergatik jarri zioten Alcatraz izena? Eta Arroka ezizena?

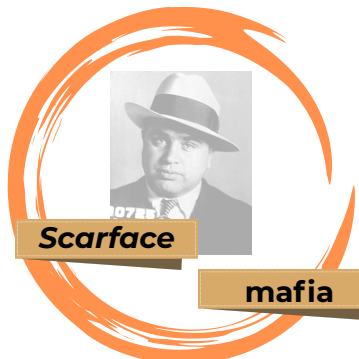
Erantzun zuzenak 8. orrialdean daude.

4. Preso ezagunenak

Elkartu ikaskide batekin, eta saiatu elkarri kontatzen presoei buruz testuan aipatu direnak. Ezer gehiagorik dakizue?

TALDEAN

Alphonse Gabriel
Capone
Al Capone

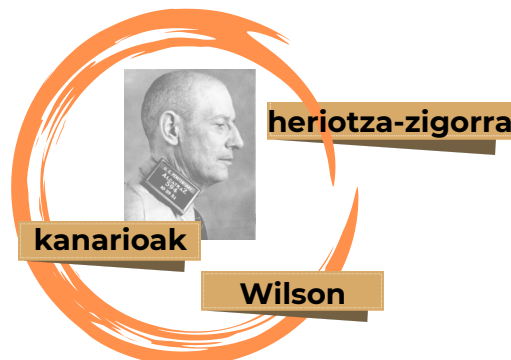
George Kelly Barnes
Machine Gun Kelly

Alvin Francis Karpowicz
Creepy

Mickey Cohen

Robert Franklin Stroud
Txori-gizona

Irudiak: Wikipedia

Zalantzarik baduzue, itzuli testura. Partekatu erantzunak talde handian. Ezer gehiagorik dakizue? 2. ariketako erantzunen berri eman dezakezue.

Irakurri ondoren

5. Alcatraz, espetxe ezaguna hainbat konturengatik

Elkartu ikaskide batekin, eta erreparatu artikuluko esaldi hauei. Nabarmendutakoak zer galderari erantzuten dio?

TALDEAN

... bere irribarre maltzur**ragatik** *Creepy* ere izendatua.

Iruzur fiskal**ragatik** irlan kondena bete zutenak ere badaude.

Orain, osa itzazue esaldiak **zer(en)gatik / norengatik** galderari erantzunda.

TALDEAN

0. Uharteak Alcatraz du izena (bertan bizi diren txoriak) **bertan bizi diren txoriengatik**.

1. Alcatraz ezaguna da (preso ezagun haiek) _____.
2. Ihesaldia oso arriskutsua izan zen (itsaso zakarra) _____.
3. Turistek uhartea bisitatzen dute (hainbat film eta liburu) _____.
4. Alcatraz segurtasun handiko espetxea zen (lekuaren baldintzak) _____.
5. Preso batzuk Alcatrazera bidali zituzten (hilketak egin) _____.
6. Zaintzaileek ez zuten ihesik antzeman (giza buruak) _____.
7. Uhartea parke nazional bihurtu zuten (zanga txori horiek) _____.
8. Espetxea ospetsu bihurtu da (ihesaldi hau) _____.
9. Stroudek "Txori-gizona" ezizena jaso zuen (kanarioak) _____.
10. Espetxea ixtea erabaki zuten (diru-koste handia izan) _____.

Wikipedia

Partekatu erantzunak talde handian.
Erantzun posible batzuk 8. orrialdean daude.

NORENGATIK? ZER(EN)GATIK?

-gatik kasu-marka zergatia edo kausa adierazteko erabiltzen da.

MUGATUA		MUGAGABEA
SINGULARRA	PLURALA	
-a(ren)gatik	-engatik	-(r)(en)gatik
<i>lapurreta(ren)gatik</i>	<i>lapurretengatik</i>	<i>lapurreta(ren)gatik</i>

Erakusleak

hone(n)gatik,
horre(n)gatik,
har(en)gatik, hauengatik,
horiengatik, haiengatik.

Pertsona-izenordainak

ni(re)gatik, har(en)gatik,
gu(re)gatik, zu(re)gatik,
zuengatik, haiengatik.

-ren/-re- hautazkoa: 'semeagatik'/'semearengatik'; 'niregatik'/'nigatik'

Ez da nahastu behar *-agatik* menderagailuarekin

a) Aditz-izenari lotuta —ETORTZEagatik (= ETORTZEarren)—, kausa edo helburua.

b) Aditz-partizipioari lotuta —ETORRIagatik (= ETORRI arren [arren bereiz idatzita])—, kontzesiboa beti.

KALKOA

Ez da egokia erabilera hau: *Txabola nigatik egina da. Txabola nik egina da / Txabola nik egin dut.

6. Zuen inguruan ba al dago eraikin ospetsurik?

TALDEAN

Elkartu hiruko taldeetan, eta aukeratu zuen herriko edo inguruko eraikin esanguratsu bat taldeari aurkezteko. Hauxe azalduko duzue: kokapena, iraganeko eta egungo funtzioak, historia, ezaugarri bereziak, bertan aritutako pertsona ospetsuak... 4 minutu inguruko aurkezpena egin behar duzue, eta taldekide guztiek hartuko duzue parte.

Aurkezpena egiten laguntzeko...

Lekua aukeratu eta informazioa bildu

- Non dago?
- Zer zen lehen?
- Zer erabilera zuen?
- Nork erabiltzen zuen?
- Zer da orain?
- Zeregin berriak?
- Nola aldatu da?
- Gertakizun edo funtzio berezirik?
- Bertan bizi zirenak, lan egin dutenak...
- Pertsona ospetsurik?
- Han gertatutako pasadizorik?
- Zergatik aukeratu duzue leku hori?

Adimen artifizialak sortutako irudia

Ariketa bukatzean, ikasleek talde bakoitzari feedback laburra emango diote (bi ideia on + hobetu beharreko bat).

ERANTZUNAK

1. Presondegia, espetxea, kartzela...

Hitz guztiak, modu batean edo bestean, lot daitezke espetxearekin. Batzuk (uhartea, kaia, badia), Alcatrazekin zehatzago.

2. Alcatraz (zanga) espetxea ezagutzen?

1. Amerikako Estatu Batuetan, San Frantzisko badiaren erdian, Alcatraz irlan.
2. Estatu Batuetako presondegirik ospetsuenetakoa delako, segurtasun-baldintzengatik, bizitza osoan egoteko zigorra ezarrita zuten preso arriskutsuenak hartzeagatik, kokapenagatik (irla isolatua) eta, batez ere, bere ihesaldi-saiakera ospetsuengatik.
4. Filmak: *Alcatrazeko ihesa*, *Haitza*, *Alcatrazeko gizona*; liburuak: *Alcatraz, espetxe perfektua*, *Alcatrazeko txori-gizona*...

3. Espetxearen inguruan

1. San Frantzisko badiaren erdian, bi kilometro koadroko uharte txiki batean.
2. Garai batean segurtasun handiko espetxea zen, orain parke nazionala da.
3. Ferryz, San Frantziskoko Pier 33 kaitik irteten dira.

a- gezurra (320 inguru); b- ez du esaten; c- egia (heriotza-zigorra ezarri zioten); d- gezurra (hiru ziren); e- egia; f- egia; g- egia; h- gezurra (han bizi ziren); i- gezurra (5 suizidio); j- egia.

- Bertara eramaten zituztelako beste espetxe batzuetan arazoak izaten zituzten presoak.
- Alcatraz izena: uhartea zanga hegatziz josita dagoelako.
Arroka ezizenak bere esentzia laburbiltzen du: leku eskuraezina, XX. mendean Estatu Batuetako kriminal arriskutsuenak hartzeko bihurtu zen gotorleku menderaezina.

5. Alcatraz, espetxe ezaguna hainbat konturengatik

- Zer(en)gatik / norengatik?
1. Alcatraz ezaguna da preso ezagun haiengatik.
 2. Ihesaldia oso arriskutsua izan zen itsaso zakarrarengatik.
 3. Turistek uhartea bisitatzen dute hainbat film eta liburu(ren)gatik.
 4. Alcatraz segurtasun handiko espetxea zen lekuaren baldintzengatik.
 5. Preso batzuk Alcatrazera bidali zituzten hilketak egiteagatik.
 6. Zaintzaileek ez zuten ihesik antzeman giza buruengatik.
 7. Uhartea parke nazional bihurtu zuten zanga txori horiengatik.
 8. Espetxea ospetsu bihurtu da ihesaldi honengatik.
 9. Stroudek "*Txori-gizona*" ezizena jaso zuen kanarioengatik.
 10. Espetxea ixtea erabaki zuten diru-koste handia izateagatik.

HIZTEGI LAGUNGARRIA

Lurzati hori. Lur-eremu txikia.

Zanga. Itsasbazerreko hegazti palmipedoak. Era berean, *lubaki* hitzaren sinonimo ere bada: lurrean egiten den zulo luze eta sakona, adibidez, uraren, telefoniaren... hodiak eta kableak sartzeko.

Kaitik irteten dira. Kaiak itsas portuetan dauden eraikuntzak dira, pertsonak eta zamak ontziratzea eta lehorreratzea errazteko prestatuak.

Lege lehorraren garaia. AEBn 1920ko hamarkada hartzen duen garaia. Alkohola fabrikatzea, inportatzea eta esportatzea, eta salerostea debekatzen zituen lege bat egon zen indarrean.

Irribarre maltzurra. Beldurra ematen duen irribarrea.

Bere ziegan. Espetxeetan edo kartzeletan, presoek gela.

Egunkari-txatalez. Egunkari-zatiez.

Kamainak. Ohe pobreak, txaboletan eta ziegetan izaten direnak.